

ВІДГУК

опонента доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри іншомовної освіти і міжкультурної комунікації
Хмельницького національного університету

БІДЮК НАТАЛІ МИХАЙЛІВНИ на дисертаційне дослідження
**ДУЧЕНКО АННИ ВАСИЛІВНИ «Формування професійної культури
майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки»,**
представлене на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 Професійна освіта

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Актуальність теми дослідження Дученко А. В. не викликає сумніву, оскільки зумовлена низкою чинників, зокрема: зростанням вимог суспільства до якості професійної підготовки вчителів іноземних мов; необхідністю формування в учнів світобачення та свідомого ставлення до культурних цінностей і традицій інших країн; потребою вдосконалення змісту фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов на засадах інтеграції знань; значними педагогічними резервами навчальних дисциплін щодо формування професійної культури; потребою вчителів іноземних мов у неперервному професійному саморозвитку та творчій самореалізації в науково-педагогічній діяльності та кроскультурному освітньому просторі, а також набутті досвіду професійної культури; необхідністю трансформації форм, методів і технологій навчання для цілеспрямованого формування професійної культури майбутніх вчителів іноземних мов у процесі фахової підготовки.

Свідченням фундаментальності роботи є її зв'язок із тематичним планом наукових досліджень кафедри педагогіки і професійної освіти та управління освітніми закладами «Педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (РК № 01119U102999), кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті «Інноваційні педагогічні технології навчання в умовах інформатизації освіти в Україні та за кордоном» Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Тему дисертації затверджено Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 3 від 22.10.2020 р.).

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Дисертанткою обґрунтовано теоретичні і організаційно-педагогічні засади формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки. Запропоновано шляхи удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов у контексті формування їхньої професійної культури.

3. Нові факти, одержані здобувачем. У дисертаційній роботі Дученко А. В. *вперше*: теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у

процесі фахової підготовки (забезпечення сприятливого соціально-психологічного клімату для покращення мотивації до навчання та формування професійної культури; спрямування майбутнього вчителя іноземних мов до професійного саморозвитку та набуття особистісного досвіду професійної культури у процесі фахової підготовки; впровадження сучасних інноваційних технологій навчання для ефективного формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов через процес інтеграції спеціальних дисциплін із культурологічними знаннями); *виокремлено* компоненти професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки (професійно-аксіологічний, психолого-рефлексивний, креативний, інформаційно-комунікативний); *розроблено* діагностичний апарат сформованості професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки (критерії, показники, рівні – високий (творчий), середній (достатній), низький (початковий)); *спроєктовано та реалізовано* структурно-функціональну модель професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки; *уточнено* сутність понять «професійна культура майбутнього вчителя іноземних мов», «культурологічна компетентність у процесі формування професійної культури», «інноваційні технології навчання», «інтерактивні технології навчання», «інформаційні технології навчання»; удосконалено методичну базу реалізації організаційно-педагогічних умов та впровадження інноваційних технологій навчання у фаховій підготовці для інтеграції культурологічних основ у професійні знання; стимулювання зацікавлення студентів до вивчення основ вітчизняної та світової культури; забезпечення умов для розвитку культурологічних знань із інтеграційним використанням традиційних, інноваційних та інформаційних технологій навчання; мотивування студентів до застосування культурологічних знань у професійній діяльності; *подальшого розвитку* набули інноваційні та традиційні технології навчання у процесі формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Новизна і вірогідність обґрунтованих положень і висновків дисертації забезпечено використанням комплексу методів відповідно до мети та завдань дослідження; аналізом значного обсягу науково-педагогічних джерел, нормативно-правової бази та науково-методичного забезпечення професійної освіти, позитивними результатами впровадження матеріалів дисертації у роботу ЗВО України. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі: Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського; Харківської гуманітарно-педагогічної академії; Криворізького державного педагогічного університету; Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти; Волинського національного університету імені Лесі Українки. Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертантки у міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення завдань дослідження.

Висновкам та розробкам, які представлені в дисертації, властива повнота та логічність викладу, високий рівень обґрунтованості й достовірності.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Одержані здобувачкою результати є достатньо обґрунтованими, успішно апробованими та впровадженими в систему професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Зокрема, авторкою розроблено та впроваджено методичний інструментарій для формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов з використанням традиційних, інноваційних, інформаційних технологій, методів «Акваріум» та «Синтез думок», методу ментальних карт та кроссенс, тренінгових вправ «Художня виставка», «Крок до професійної культури».

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Теоретичні і практичні положення можуть слугувати науковою основою у процесі модернізації системи підготовки майбутніх учителів іноземної мови і зарубіжної літератури, для розроблення концептуальних та нормативних документів із розвитку та удосконалення фахової іншомовної педагогічної освіти. Одержані практичні результати можуть бути використані науковцями, здобувачами, вчителями іноземних мов для проведення досліджень, а також у процесі професійної підготовки під час вивчення фахових дисциплін.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел (398 найменувань, з яких – 54 іноземною мовою), 14 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 293 сторінки, у тому числі 177 сторінок основного тексту. Дисертація містить 17 таблиць та 15 рисунків. Логіка викладу наукового пошуку цілком розкриває досягнення поставлених завдань. Зміст дисертації достатньою мірою розкриває її ключові аспекти.

У першому розділі «**Теоретико-методологічні основи та особливості формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов**» авторкою узагальнено результати аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури з дослідженої проблеми; схарактеризовано зміст ключових понять; окреслено проблемні аспекти формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов; обґрунтовано компоненти та виокремлено критерії, показники та рівні сформованості професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов. На основі аналізу широкої джерельної бази (398 джерел) Дученко А.В. узагальнено підходи науковців до проблем формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов, зв'язок культури й освіти, проаналізовано психолого-педагогічні підходи до сутності професійної культури як наукової дефініції, досліджено процес формування професійної культури. Для забезпечення результативності формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов виокремлено методологічні підходи, які балансують співвідношення професійних та культурологічних знань та сприяють формуванню професійної культури, а саме: системний, компетентнісний, культурологічний та студентоцентризований підходи, які складають відповідну ієрархічну послідовність і є взаємопов'язаними між собою.

За результатами термінологічного та структурно-логічного аналізу ключових понять дослідження («культура», «професіоналізм», «професійна культура» та ін.), аналізу стану вивчення особливостей професійної (фахової) підготовки майбутніх учителів іноземних мов авторкою відображено змістове наповнення ключового поняття *«професійна культура майбутнього вчителя іноземних мов»*, яке потрактоване як сукупність компонентів, необхідних для діяльності у професійній сфері, що сприяють здатності оволодівати, сприймати та транслювати знання, інтегрувати вміння та навички в культурні процеси суспільства через призму етичних, духовних, моральних орієнтирів. Професійна культура майбутнього вчителя іноземних мов є особистісним утворенням, що потребує розуміння та поваги не лише до рідної культури, а й сприймання інших культур, здатності до мультикультурної взаємодії та професійної ідентифікації у процесі соціалізації.

Заслуговує на увагу визначена авторкою структура професійної культури (рис.1.4.), яка містить такі компоненти: професійно-аксіологічний, психолого-рефлексивний, креативний, інформаційно-комунікативний (додаток Г). Визначений здобувачкою критеріальний апарат є належно структурованим. Запропоновані критерії супроводжуються чіткою характеристикою за показниками (с. 88–92), які, на нашу думку, цілком відображають зміст структурних компонентів та дають змогу слушно визначити рівні її сформованості- високий (творчий), середній (достатній), низький (початковий).

У другому розділі **«Організаційно-педагогічні умови і модель формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у фаховій підготовці»** авторкою цілком правомірно і чітко обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, зокрема: забезпечення сприятливого соціально-психологічного клімату для покращення мотивації до навчання та формування професійної культури; спрямування майбутнього вчителя іноземних мов до професійного саморозвитку та набуття особистісного досвіду професійної культури у процесі фахової підготовки; впровадження сучасних інноваційних технологій навчання для ефективного формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов через процес інтеграції спеціальних дисциплін із культурологічними знаннями.

У процесі дослідження Дученко А.В. зроблено висновок, що для формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов ефективними є традиційні форми організації навчання (лекції, семінари, практичні заняття), а також використання інноваційних технологій (ігрові, тренінгові, інтерактивні), методів («Акваріум», «Синтез думок», ментальні карти та кроссенс, тренінгові вправи «Художня виставка», «Крок до професійної культури»).

У розділі обґрунтовано структурно-функціональну модель формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки (Рис.2.2.), що вміщує взаємопов'язані та взаємозалежні блоки: цільовий, змістовий, теоретико-методологічний, контрольньо-результативний.

У **третьому розділі** авторкою здійснено експериментальну перевірку ефективності організаційно-педагогічних умов формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки. Аналіз результатів засвідчив позитивну динаміку сформованості всіх визначених компонентів майбутніх учителів в експериментальних групах. Одержані результати дослідження підтверджено за допомогою критерію згоди Колмогорова-Смірнова. Якісні зміни у формуванні професійної культури майбутніх учителів іноземних мов у процесі фахової підготовки за критеріями досягнуто і завдяки системному використанню розробленого авторкою методичного супроводу цього процесу.

Дисертаційна робота Дученко А.В. є результатом самостійних досліджень, не містить елементів плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело. Дисертація характеризується єдністю змісту, відповідає вимогам щодо її оформлення, враховує особливості наукового стилю.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів, зауважимо, що деякі положення мають дискусійний характер:

1. Дисертація лише б виграла, якби дисертантка проаналізувала окремі елементи зарубіжного досвіду формування професійної культури майбутніх учителів іноземної мови.

2. На нашу думку, обґрунтовані у першому розділі методологічні підходи (рис.1.1), які покладено в основу формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов, варто було доповнити аксіологічним, оскільки авторка у структурі професійної культури виокремила професійно-аксіологічний компонент.

3. Здійснюючи аналіз основних понять дослідження, варто було звернути увагу на ключове поняття «фахова підготовка майбутнього вчителя іноземної мови».

4. У структурно-функціональній моделі (рис. 2.2) доцільно було б обґрунтувати і відобразити в теоретико-методологічному блоці загальнодидактичні та специфічні принципи формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов.

5. Практична цінність роботи значно зросла, якби за матеріалами дослідження здобувачка розробила навчально-методичний посібник або методичні рекомендації.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Основний зміст і результати дисертаційної роботи представлено в 11 публікаціях: із них 9 – одноосібних, 2 у співавторстві; 4 статті опубліковані у фахових виданнях України; 2 – у виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази даних Web of Science; 5 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

10. Висновок

Аналіз дисертації, анотацій та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота **Дученко А. В. «Формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки»** є самостійним, завершеним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іншомовної освіти
і міжкультурної комунікації

Хмельницького національного університету

Наталя БІДЮК

Підпис Бідюк Н. М. засвідчую:
проректор з наукової роботи ХНУ

Олег СИНЮК